

Den fantastiske jobben som ikke frister

Kirkeaktive ungdommers ambivalente forhold til kirkelige profesjoner

Fredrik Saxegaard

Innledning

Det er for tiden stor oppmerksomhet om den lave rekrutteringen til kirkelige yrker. Selv om det er satt i gang flere tiltak (Kirkerådet, 2018, s. 32), mangler grundige analyser av hvordan ungdom forholder seg til kirkelig profesjonsutøvelse som mulig karrierevei.

Slike analyser forutsetter kunnskap om hvordan unge nærmer seg utdannings- og yrkesvalg generelt. Problemet er at vi ikke vet så mye om disse prosessene heller. «Det har vært en betydelig mengde norsk skoleforskning», skriver Hanssen og Korneliussen (2016). «Det har imidlertid vært forsket svært lite på overgangen fra det å være elev i den videregående skole til det å studere ved et universitet eller en høyskole».

Artikkelen nærmer seg feltet ved å interessere seg for ungdom som er engasjerte i kirkelig ungdomsarbeid, og spørre hvordan kirkelige profesjoner medieres som mulige karrierevalg gjennom unges praksisdeltakelse.¹ Til grunn for spørsmålet ligger en forståelse av utdanningsvalg som ikke bare knyttet til indre intensjon og motivasjon, men som prosesser og praksiser ungdom deltar i. Artikkelen spør hvordan unge beveger seg og forhandler mellom nåværende og fremtidige praksisfelt, og hvilke kulturelle verktøy som er i bruk i disse prosessene.

Analysen skjer i to steg. Først presenterer jeg et paradoksalt funn: Informantene er, på den ene side, dypt engasjerte i de kirkelige ungdomsaktivitetene. De forteller sterke historier om kirken som et fristed der de kan være seg selv. De får oppgaver de vokser på, og som gir dem verdifull kompetanse også med tanke på senere studier og yrker. De trekkes inn i yrkespraksisene til de kirkelige profesjonsutøverne, og snakker svært positivt om de ansatte og jobbene deres.

Paradokset oppstår når de unge samtidig svarer at de ikke har vurdert å utdanne seg til kirkelige yrker. Analysens andre steg forsøker å forstå dette paradokset, og gir et todelt argument:

For det første er det ikke nok å se på deltakelsen i én praksis isolert, men de unge setter ulike praksiser i forhold til hverandre. I en slik forhandling fremstår kirken som marginal og kontroversiell.

I forlengelse av dette argumenterer jeg, for det andre, for at utdanningsvalg er et valg av hvilke kunnskapspraksiser en vil inngå i, og at kirkens kunnskapstradisjon og profesjonsutøvernes kunnskapsbruk ikke er overbevisende eller tydelig nok.

Artikkelen viser kompleksiteten i unges valg av utdanning og yrke. Den gir et særlig bidrag til å forstå utfordringen med å rekruttere ungdommer til kirkelige utdanningsprogrammer, og gir relevante innspill til de som arbeider med å bedre denne rekrutteringen.

Forskningsoversikt

Det er forsket lite på hvordan ungdom relaterer til kirkelige profesjonsutøvere. I denne oversikten velger jeg en vid tilnærming, og inkluderer bidrag fra ulike fagfelt. Målet er ikke å identifisere hull eller feiloppfatninger i tidligere forskning, men å gi en oversikt over fruktbare kontekster for artikkelens funn.

Høyere utdanning er en viktig bidragsyter til moderne samfunns «humankapital» (Hanssen & Korneliussen, 2016), og dermed til utviklingen og opprettholdelsen av nødvendige og komplekse funksjoner i velferdsstaten. Sektoren fungerer samtidig som «buffer» mellom grunnskole og yrkesliv, noe som bidrar til at de nordiske landene har lav arbeidsløshet blant unge, men også gjør at høyere utdanning og yrkeskarriere kan fremstå i et uklart forhold til hverandre.

Mye av forskningen på feltet skjer på oppdrag fra det offentlige, og publiseres i form av rapporter. Utdanning ses i sammenheng med faktorer som sosial bakgrunn, innvandring og kjønn (Olsen, 2018; Reisel & Brekke, 2013), og et viktig hensyn er å motvirke ekskludering og frafall (Huitfeldt et al., 2018). Ungdoms utdanningsvalg ses slik i en større kontekst enn rent individuelle, private prioriteringer, noe som også informerer denne artikkelens tilnærming.

Forskning på rekruttering til bestemte utdanninger og yrker belyser, på den ene side, profesjoner med stor tilstrømming, der sentrale temaer er status og sosial ulikhet. Relevant for denne artikkelen er Hansen (2005), som finner tre grunner til at så mange barn av leger studerer medisin: God økonomi, faglig interesse, og et motiv om å unngå sosial degradering.

På den annen side forskes det på profesjoner og sektorer med lav rekruttering, men da ofte med fokus på studenter som allerede har valgt høyere utdanning (Bakkeli et al., 2016), eller med preskriptive ambisjoner (Bjorvatn et al., 2017). Selv om slike bidrag er berettigede, vil jeg argumentere for at det er behov for å komme tettere på hvordan unge selv forstår og konstruerer valg*prosessen*, ikke bare hva de velger.

Forskning med utgangspunktet i ungdomsskolefaget *Utdanningsvalg* peker i denne retning (Lingås & Høsøien, 2016). En aner et skifte fra et rasjonelt paradigme til mer helhetlige og integrerte måter å forstå valg på, bl.a. ved å se utdanningsvalg i sammenheng med «identitetsutvikling og dannelse» (Asplin & Lingås, 2016) eller som forhandling mellom «ungdomskultur og allmennkultur» (Aagre, 2016).

Hva med den kirkelige konteksten? Høeg (2017) konstaterer at det er økt forskningsinteresse for hvordan ungdom aktivt konstruerer religion og spiritualitet. Hortedahl (2017) gir en oversikt over forskning på deltakere i kirkelig ungdomsarbeid, men ingen av disse bidragene tematiserer utdanning og karriere.

Bare et lite mindretall av Den norske kirkes unge medlemmer er aktive i kirkelige praksiser, eller oppgir at de tror på Gud (Rafoss, 2017). Lorentzen (2014) sammenligner kristne og muslimske ungdommers karrierevalg, og finner at bare muslimene forholder seg til religion i disse prosessene. Heller ikke hun spør imidlertid om utdanning i retning religiøse lederroller.

En del empiriske studier av presters yrkeshverdag inkluderer retrospektive spørsmål om hvorfor informantene valgte yrket (Finholt-Pedersen, 2018; Gresaker, 2009, s. 71f). Gresaker angir tre hovedgrunner for hvorfor en påbegynte teologistudiet. «Følte det som et kall» får høyest skår, mens «interesse for faget» og «ønske om å bli prest» har en delt andreplass.

Fretheim (2014) har forsket på profesjonsutøvelse og frivillighet i Den norske kirke, og peker på tendenser til både profesjonalisering og deprofesjonalisering. Slike prosesser gjelder ikke bare i kirken; profesjonsutøvelse er i endring og under press i alle samfunnssektorer. Slik sett er det interessant å undersøke hvordan endrede profesjonsvirkeligheter erfares av ungdom som både samhandler med, og til en viss grad entrer, kirkelige profesjonspraksiser.

Et praksisteoretisk perspektiv

Teoretisering om utdannings- og yrkesvalg er, som nevnt, ofte knyttet til å forklare/predikere forskjeller i tilgang til høyere utdanning i samfunnet. Hanssen og Korneliussen refererer Boudons kjente oversikt over tre hovedtilnærminger (2016, s. 63f): *Verditeori*, som vektlegger sosialisering og internalisering av normer fra familie og samfunn; *kulturteori*, som legger vekt på at gode skoleprestasjoner trigger hardere arbeid, som igjen gir gode resultater; og «*sosial posisjon*»-teorien, som vektlegger rasjonelt valg. Forfatterne sidestiller disse separate teoriene med de tre integrerte dimensjonene som tilsammen utgjør «Teorien om planlagt atferd» (2016, s. 64f), som de argumenterer for at har stor forklaringskraft for å predikere unges utdanningsvalg.

På et overordnet nivå er det lett å kjenne igjen disse dynamikkene: Vi er ikke isolert fra kulturen vi lever i, vi gjør gjerne mer av det vi lykkes med i første omgang, og vi prøver å ta fornuftige valg. Samtidig bruker jeg et teoretisk hovedperspektiv som er mindre individualistisk og kognitivt, idet det forstår menneskelig handling som uatskillelig fra sosiale, materielle og traderte *praksiser*, noe som også innebærer at forholdet mellom intensjon og handling ses som komplekst. Jeg vil argumentere for at et slikt perspektiv er egnet til å forstå hvordan unge orienterer seg i forhold til vesentlige veivalg i livet.

Praksiser konstituerer menneskelig subjektivitet fordi de omgir oss fra fødselen av og er «inscribed in human bodies and minds, objects and texts, and knotted together in such a way that the results of one performance become the resource for another» (Nicolini, 2012, s. 2). Samtidig er vi ikke passivt innrullet og uniformert av dem: For det første er de resultat av menneskelig innsats, noe som gjør at vi hele tiden spiller tilbake på dem, påvirker og endrer dem. For det andre står de ikke i motsetning menneskelig individualitet, da det individuelle

forstås som sammenkoblingspunktet av den unike og bevegelige collage av praksiser som hver og en av oss utgjør (Reckwitz, 2002, s. 256).

Særlig det siste poenget gjør en praksisteoretisk tilnærming relevant i studier av utdannings- og yrkesvalg. Mer enn å være subjekter på trygg analytisk avstand til ulike valgalternativer, er vi involverte i, og i bevegelse gjennom og mellom, praksiser. Dermed kan «utdannings- og yrkesvalg» i seg selv ses som en praksis: De unge går inn i et bestemt sett med rolleforventninger; de reflekterer og føler, er omgitt av kulturelle redskaper i form av skolefag, internettsider og utdanningsmesser, og de samhandler med andre deltakere i praksisen (venner, familie, rådgivere, aktuelle yrkesutøvere osv.).

I artikkelen bruker jeg praksisteori som et bredt perspektiv på materialet, uten å forplikte meg på én bestemt utgave (Nicolini, 2012). Tre aspekter viser seg nyttige i analysen: For det første er ikke «praksis» ensidig å forstå som et lokalt og isolert «praksisfellesskap», men distribuert over tid og sted. Et treffende eksempel er Gherardis analyse av tannbørsting (2005, s. xvii), som dels er en svært privat og intim aktivitet i familiesfæren, men samtidig medieres av nasjonale holdningskampanjer, nasjonale og globale helseorganisasjoner og multinasjonale produsenter av stadig nye tannpleieprodukter.

Et andre, beslektet, poeng er at en praksis må ses i sammenheng med andre praksiser, og at disse kan forstås som «neksuser» av praksiser (Engeström, 2001; Hui, Schatzki, & Shove, 2017) i artikkelen kalt «praksisfelt». Dette innebærer at deltakere forhandler mellom praksiser, og at noen praksiser kan være mer innflytelsesrike og «paradigmatiske» enn andre (Swidler, 2001, s. 90).

For det tredje kan praksisbegrepet ha en mer normativt bestemt betydning, med røtter tilbake til Aristoteles. Her står «praksis» i motsetning til «poiesis» (Lobkowitz, 1967, s. 9f). I «poiesis» produseres goder som er eksterne i forhold til aktiviteten selv, mens en praksis ikke kan reduseres til et middel for mål utenfor seg selv. Selv om jeg i utgangspunktet opererer med et mer åpent praksisbegrep, er denne skjelningen relevant for analysen.

Et praksisteoretisk blikk på sosial virkelighet innebærer å insistere på noen tolkninger som kan være uvante, og dermed også anvende en del uvante (og kanskje irriterende) termer. Grunnen til å si «praksis» der en til vanlig ville sagt «fellesskap» eller «gruppe» er for å understreke at det handler om mer enn bare lokal interaksjon mellom mennesker, men at det inngår materielle gjenstander, traderingsprosesser som skaper både identitet og konflikt, kunnskap-i-bruk, forhandling med andre praksiser osv. Termen «mediering» vil ha frem at det ikke er en enkel enveisretning fra intensjon til handling eller fra felles norm til individuell oppfatning, men at slike prosesser beveger seg indirekte via tegn, gjenstander osv.

Design og metode

Artikkelen baserer seg på et forskningsprosjekt med ungdommer som er aktive som deltakere og ledere i ungdomsarbeid i Den norske kirke. Prosjektet interesserte seg for hvordan informantene «gjør» utdannings- og yrkesvalg som langsgående aktivitet i de sene tenårene, i hvilken grad deltakelse i kirkelige praksiser gir ressurser i disse prosessene, og om

utdanning til kirkelig profesjonsutøvelse fremstår som attraktivt. I denne artikkelen følges det siste av forskningsspørsmålene.

Interessen for utdanningsvalg som innvevd med andre prosesser i ungdommenes liv, gjorde det naturlig å anlegge et kvalitativt design. Praksisteoriske perspektiver inviterer til observasjon i tillegg til intervju, for å fange opp bl.a. samhandling og materialitet. Prosjektets beskjedne omfang begrenset imidlertid metodene til semistrukturerte forskningsintervjuer (Kvale & Brinkmann, 2009). Intervjuguiden prøvde å veie opp for dette ved å spørre etter samhandling i praksisene.

Bakgrunnen for å sample ungdom som er engasjerte i kirkelige aktiviteter, er bl.a. at disse utgjør en majoritet av studenter på kirkelig relaterte utdanningsprogrammer (se Jordheims artikkel i denne utgaven). Jeg tok kontakt med kirkelig ansatte som fungerte som «døråpnere» til å rekruttere informanter. Inklusjonskriterier var at de unge skulle gå i 2./3. klasse i videregående, være engasjerte som deltakere og helst som ledere, og gjerne komme fra familier som ikke var over snittet aktive i kirken. Den første ansatte som sa ja representerte et område med høy gjennomsnittlig inntekt og utdanningsnivå, og et vitalt kristent ungdomsmiljø. Etter samtale med kolleger valgte jeg å fortsette å rekruttere fra tilsvarende områder.

Det er ulemper med en så ensidig sampling. Materialet kan ikke uten videre generaliseres på aldersgruppa som helhet, og det kan være andre dynamikker som er vel så viktige i årskullet sett under ett. Samtidig er det fordeler: For det første reduseres antallet parametre, noe som gjør det enklere å fokusere de temaene prosjektet interesserer seg for, og raskere å nå «teoretisk metning» (Bryman, 2012, s. 425). Målet for prosjektet er ikke å gi et estimat for hvor stor andel av kirkeaktiv ungdom som kan tenke seg å jobbe i kirken, men å utforske dynamikkene som finner sted.

For det andre antok jeg at unge i disse områdene ville være ambisiøse, ha mange muligheter for videre karriere, og være bevisste på implikasjonene av utdanningsvalgene. For det tredje har tidligere forskning interessert seg mest for ungdom som dropper ut av videregående skole, og det kan være interessant å se på elever som i utgangspunktet klarer seg godt.

Intervjuene fant sted i informantenes menighetshus eller på kontoret mitt. Jeg kjente ingen av ungdommene fra før, men noen av dem kjente til MF og hadde forstått litt om min rolle der. De virket oppriktig interesserte i å bidra til prosjektet, og jeg brukte tid i starten på å understreke viktigheten av å si ting ærlig uavhengig av hva de tenkte at jeg, eller de ansatte, ønsket å høre.

Menighetene har store staber, med mange ulike stillingskategorier representert. I intervjuet brukte jeg stort sett samlebetegnelse på disse, og informantene virket ikke opptatt av likheter og ulikheter mellom dem. På den annen side var det en tendens til at når de skulle gi eksempler, snakket de mest om «presten».

Intervjuene ble tatt opp på lyd, transkribert og lagt inn i analyseverktøyet *atlas.ti*. Her foretok jeg en tematisk koding, basert på forhåndsdefinerte koder, med en del supplerende, «induktive» koder. Sitatene som brukes i artikkelen er lett språklig bearbeidet, noe få er kraftigere redigert.

Prosjektet er godkjent av Norsk Senter for Forskningsdata (NSD). Det inngår i prosjektet *Studium, profesjon og rekruttering (SPOR)*, som har mottatt økonomisk støtte fra Kirkerådet. Forskningsstrategiske og -etiske spørsmål er diskutert i forsker- og referansegruppene i ulike stadier av prosjektet.

Analyse og funn

Et paradoks: Positive fortellinger – negative svar

Analysen tar utgangspunkt i et bestemt funn: Ungdommene forteller entusiastisk om deltakelsen i det kirkelige arbeidet, men de færreste har vurdert å velge utdanninger som leder videre inn i praksisene. I dette avsnittet beskriver jeg paradokset nærmere, før jeg i de følgende to avsnittene gir en fortolkende forklaring.

Informantene har til felles at de har kommet inn i det kirkelige arbeidet som vanlige deltakere, de fleste i konfirmasjonstiden. Gradvis har de fått oppgaver som ledere, ikke minst på leir:

Kåre (redigert): Leir er jo et stort planleggingsprosjekt, og vi deltar på alt mulig fra ting med mat og komme seg til riktige steder, til å arrangere aktiviteter da, så det skal være gøy, til å lage undervisningsmateriell. Så det er veldig sammensatt, og vi får delta på hele prosessen.

Sitatet fra Kåre er representativt for alle informantene: Lederansvar på leir innebærer å sjonglere komplekse oppgaver i en hybrid helhet, der underholdning og oppbyggelse, materialitet og språk, rutineoppdrag og ledelse, avslapping og utfordring, produksjon og relasjon er tett sammenvevd. Dette er ikke lært over natten, informantene forteller om hvordan de har beveget seg fra å være deltakere litt i utkanten av praksisene til å bli sentralt plasserte medarbeidere (Lave & Wenger, 1991).

Informantene snakker ivrig om hvor mye dette gir dem. I forhold til utdannings- og yrkesvalg fremstår engasjementet som relevant på to måter: For det første får ungdommene konkrete ferdigheter som administrasjon, førstehjelp, grensesetting, kommunikasjon og ledelse. For det andre modnes de gjennom deltakelsen. Miljøet i kirken er uhøytidelig og morsomt, det er lov å dumme seg ut og være seg selv. Over tid gjør dette at deltakerne klarer å være mer seg selv på skolen, i idrettsmiljøet osv.

En viktig forutsetning for det gode miljøet, og for de sosiale læringsprosessene ungdommene deltar i, er relasjonen til de ansatte:

Heidi: Jeg føler at prestene har en veldig nærhet med oss ungdommer (...), jeg synes det har vært veldig lett å kunne snakke med de. Og man føler at det er en trygghet, spesielt fordi de har jo på en måte den posisjonen og man føler jo at de, man skal respektere de også, men jeg føler at de ikke setter seg utrolig mye høyere enn oss da.

Materialet inneholder mange slike fortellinger. De ansatte evner å være uhøytidelig til stede på en annen måte enn lærere og foreldre. Flere av informantene forteller hvordan de voksne er lydhøre for ungdommenes innspill, og anerkjenner at tenåringer kan ha høyere kompetanse på noen temaer enn de selv. Samtidig er de ansvarlige voksenpersoner som setter grenser, ivaretar det kirkelige innholdet, og tar avgjørelser «når det er nødvendig».

Hugo: Jeg syns hvertfall [det] virker som en kjempekul jobb fordi de har masse med ungdom å gjøre, og de finner på veldig mye, veldig mye gøy, og de er veldig gode med ungdom. De vet hva ungdom syns er gøy og hva de syns er viktig. Jeg syns de har en kjempekul jobb. Å jobbe med ungdom, ihvertfall i denne kirken, syns jeg virker veldig gøy.

Den positive relasjonen til de ansatte innebærer en tilsvarende positiv vurdering av profesjonene de representerer. Det er en «kjempekul jobb» med «veldig mye gøy», samtidig som de er «veldig gode med ungdom» og vet hva unge «syns er viktig».

På bakgrunn av de positive beskrivelsene av det kirkelige ungdomsarbeidet og de ansattes rolle, skulle en kanskje tro at ungdommene ville se det som attraktivt å fortsette å bevege seg mot «sentrum» i praksisene, og i det minste overveie utdanning som kvalifiserer til vigslet stilling, ungdomsleder el.l. Men når jeg spør direkte om dette, viser det seg at de fleste ikke har vurdert det. Det skjer en *vending* i intervjuene, der informantene i noen minutter går fra å være lette å få i tale og sikre på det de sier, til å bli stillere og kanskje litt forlegne. Hugos svar er typisk:

Hugo: Eh... litt usikker, merker jeg. Eh. Eh. Jeg er jo kristen, men jeg vet ikke hvor mye jeg, hvor mye jeg brenner for det, at jeg kunne jobbet med det, på en måte. Jeg tror kanskje at om jeg hadde lært litt mer så kunne jeg enten synes det var kjempekult, eller så kunne jeg synes det var litt mindre kult.

Sitatet viser at det ikke bare er stemningen og flyten i intervjuet som endres, men at det kommer opp temaer som ikke har vært nevnt til da: Tanken på å skulle gå fra å være en av mange frivillige deltakere i praksisen, til å entre en livslang rolle der en skal representere kirken i offentligheten, *gjør noe med temperaturen*: Det blir et spørsmål om hvor mye jeg «brenner for det», og «hvor kult» det egentlig er.

Ordet «kristen» bringes inn. Så langt har de unge snakket om de kirkelige praksisene «i forlengelse» av familie, skole og venner, og vektlagt de positive sammenhengene: Kirken representerer et friere og mer avslappet miljø, og gir rom for unike erfaringer, men det er ikke noen konflikt eller motsetning. Den kirkelige kulturen kan betegnes som «religion-of-humanity» (Woodhead & Heelas, 2000, s. 70f), åpen for alle og med liten vekt på omvendelse eller kontrast. Likevel viser det seg, når en går tettere på, at det skjer forhandlinger langs komplekse konfliktlinjer. I de følgende to avsnittene analyseres disse.

1. «Stigmaen er en ganske stor del av det»: Sentrale og perifere samfunnsfunksjoner
Spørsmål om utdanningsvalg viser den implisitte forhandlingen de unge gjør mellom kirkelige praksiser og andre praksiser de deltar i. I tillegg skjer en sortering i praksisfelt, og hvordan denne gjøres forklarer hvorfor kirkelige profesjoner ikke kommer inn i synsfeltet til flertallet av informantene.

Ett eksempel er når Kåre blir spurt om hva slags jobber han har mest lyst på for egen del, og så får følgende oppfølgingsspørsmål:

Hvor viktig er det at jobben også er meningsfull og, på en måte, gir et godt bidrag i verden?

Kåre (redigert): Det har aldri vært helt min prioritet. For min del så har det vært viktigere at de store tingene i livet er ting jeg vil selv men at jeg alltid har hatt noe i tillegg. For jeg syns det har vært vanskelig å ikke gi noe tilbake. Men det har som oftest blitt en fritidsaktivitet da, ikke hovedfokuset.

Der spørsmålet legger opp til en sortering mellom forskjellige yrker, svarer Kåre med å skille skarpt mellom ett praksisfelt for yrker, og et annet for «fritid». I yrkespraksiser handler det om «de store tingene i livet» som produksjon og selvrealisering:

Kåre: Jeg syns samarbeid, altså det å jobbe sammen i gruppe for å oppnå et mål er veldig spennende. Innenfor økonomi og ledelse og den retningen så er det mye organisering, det er ledelse, ledelse er noe jeg synes alltid har vært gøy, fra tidlig alder egentlig. (...) en kombinasjon av de egenskapene jeg har fra før.

Kåre er fascinert av økonomi og ledelse, fordi fagene leder inn mot sentrale praksiser i samfunnet, med muligheter for variasjon («kombinasjon av egenskaper»), og for å ha det «gøy». Kåre står ikke bare på terskelen og titter inn, men har allerede begynt sin deltakelse gjennom bevisste valg av fag på videregående, og ved å ha landet en jobb ved siden av skolen som kan være en lovende start.

Atskilt fra dette finnes praksisfeltet «fritidsaktiviteter». Disse er ikke «hovedfokuset» for Kåre, men steder for å «gi noe tilbake». Det er kanskje rart at feltene er så separate, gitt de mange forbindelseslinjer mellom Kåres fortelling om å være leder på leir (over) og det han sier om å være økonom og leder. Men sammenhengene blir usynlige fordi kirke er sjaltet ut i et praksisfelt som ikke er kodet «jobb».

Det samme skillet finnes hos flere av ungdommene, fordi alle er engasjerte i fritidsaktiviteter også utenfor kirken. Men de forhandler ulikt. Heidi er en ivrig danser, og kompaniet hennes gjør oppsetninger sammen med et profesjonelt ensemble. Dette har åpnet en ny, fascinerende verden for henne, og hun ville gjerne utdannet seg i en slik retning. Men familien er ikke begeistret for dette som karrierevei. Selv om alle informantene forteller at familiene stiller dem fritt både i forhold til skolearbeid («bare jeg gjør mitt beste») og yrkesvalg, legges det forsiktige føringer rundt middagsbordene. Heidi står i spennet mellom erfaringene og diskursene i hhv. familiepraksisene og kunstpraksisene, og lurte på om en økonomiutdanning kan fungere som kompromiss:

Heidi: ...innenfor det studiet er det mye man kan jobbe med sånn innenfor markedsføring og booking og «eventer» og sånn da, så det er mange muligheter. Men jeg har også tenkt på (...) at det kan være litt ustabil, i og med at noen velger å ikke prioritere kunst og kultur så mye da.

Tanken om at kunstfeltet er «litt ustabil» høres ut som et ekko fra familien, i tråd med Hansens funn (2005) om at velstående og høyt utdannede foreldre vil prøve å motvirke sosial degradering. Selv om norske politikere i dag gir store bevilgninger, er det partier som «ikke prioriterer kunst og kultur så mye». Dette er en risiko ved å delta i praksisfelt som ikke alle mener er sentrale og nødvendig. Den samme risikoen gjelder kirken som arbeidsplass.

For Heidi kan det virke som egne erfaringer kommer i konflikt med prioriteringene i familien. Kåre orienterer seg etter lignende inndelinger, men for ham er det ingen motsetning; dette er regler han har gjort til sine egne. Når jeg spør om han kan si noe mer om hvorfor kirkelig utdanning ikke er aktuelt, svarer han:

Kåre: Jeg tror det kanskje handler om at jeg ikke syns det er viktig nok. At det, at og sannsynligvis så kommer det hjemmefra, det å sikte høyt hele tiden, eh. Jeg anser jo noen av prestene i livet mitt som noen av de flotteste menneskene jeg kjenner. Men det har på en måte aldri vært, på en måte, den type storhet som jeg har siktet på da.

Å «sikte høyt» innebærer for Kåre noe som står i motsetning til å engasjere seg i kirken. En annen «type storhet» signaliserer inntekter og status, men også at den karrierebanen og livsutfoldelsen han ønsker kanskje ville stoppet for tidlig om han skulle velge en kirkelig utdanning og profesjon. Elementer av status antydes også andre steder i materialet, f.eks. når Hugo forteller om banklokale der faren jobber, og som nok står i en viss kontrast til menighetshuset der intervjuet skjer.

Kari er den eneste informanten som har vurdert å ta en kirkelig relatert utdanning, og selv om hun nå er mer innstilt på å utdanne seg innen sosialt arbeid eller som førskolelærer, har hun fortsatt syn for det interessante med kirkelig profesjon. Også Kari opererer med fritidspraksiser og jobbpraksiser, men der Kåre og Heidi skiller, ser hun en integrert helhet:

Kari: Jeg fant ut at man faktisk jobber med mennesker. (...) Man er der for familien som mister noen, og man... har sånne samtaler med, brudepar som gifter seg og, det kan også være sånn, nesten sånne ekteskapsrådgivere. Og jeg fant også ut at man kan gå til presten og snakke, bare sånn generelt. Bare sånn, si jeg er lei meg over noe. Og jeg fant ut at de er veldig flinke til sånne ting og. (...) Så, jeg syns det virket ganske sånn fint, både det å være i nærheten av Gud og det å være med, hjelpe mennesker, jobbe med mennesker. Også det å bidra til at man skaper et sånt fellesskap som det her da. For meg så betydde det alt.

Karis blikk for sammenhenger innebærer at hun ikke ser kirkelige praksiser som marginale. «For meg så betydde det alt», sier hun. Jeg tolker dette i sammenheng med at hun andre steder i intervjuet forteller om erfaringer knyttet til sorg og kronisk sykdom, der deltakelsen i kirken har vært viktig. Kanskje av den grunn får hun i større grad enn de andre informantene øye på menigheten som et komplekst nettverk av praksiser, ikke minst tilknyttet kirkelige handlinger og sjelesorg.

Det oppstår en forskyvning: Kirkelige praksiser befinner seg, for Kari, ikke utelukkende i fritids- eller hobbyfeltet, men de er samtidig heller ikke jobbpraksiser. De utgjør et tredje felt som ikke er så enkelt å spesifisere. Et slikt perspektiv tydeliggjør kirken som «praksis» mer enn «poiesis» (se teoriavsnittet).

Likevel: Også Kari opplever at kirken vil være et krevende sted å skulle jobbe. Materialet peker i retning av en polarisering mellom mer eller mindre *aksepterte* praksiser. Kari bruker ordet «stigma»:

Kari: Stigmaen er en ganske stor del av det. Jeg personlig har veldig mye respekt for prester, eh, men jeg vet at det er veldig mange som ikke har det. (...) Jeg har nettopp begynt å gå med kors, det fikk jeg til jul, og det var ganske skummelt de første dagene. (...) Men det å være prest, da viser man jo troen sin, det er jo der hele tiden. Hvis noen spør deg hva du jobber med så sier du prest så skjønner man jo at du er kristen. Jeg tror jeg fortsatt er litt sånn redd for det. Jeg tror det er ganske vanlig da.

Hva betyr «stigma» i sitatet? Kari snakker om «manglende respekt», kanskje relatert til tvisynet på religiøse ledere som på den ene siden representanter for det gode, og samtidig forbundet med hyklari og maktmisbruk. I et annet sitat snakker Hugo om det «stereotype» inntrykket folk har av prester. Han sier at det ikke stemmer med de ansatte han har blitt kjent med, og om han virkelige hadde ønsket å bli prest ville han ikke latt folks fordommer hindre ham. Likevel: Informantene opplever å delta i en minoritetspraksis det blir stilt spørsmålsteget ved, noe som også kommer til uttrykk i bemerkninger om at mange av

vennene var med på de kirkelige aktivitetene rett etter konfirmasjon, men at de fleste har sluttet nå.

I sum: Avsnittet har vist hvordan de unge forhandler mellom praksisfelt, ikke minst mellom jobb- og fritidspraksiser. En slik spenning blir ytterligere forsterket ved stigmatiseringen av religionsutøvelse. Dette gjør det vanskelig å se for seg kirkelig utdanning og arbeid. Samtidig finnes det et alternativt blikk som i større grad ser ulike praksiser som integrerte i hverandre, og som understreker kirkelig aktivitet som «praksis» i mer normativ forstand, fordi den er sterkt knyttet til vesentlige livserfaringer som troserfaringer.

2. «Kanskje det utfordrer litt da, det med presteyrket» - Profesjoner og kunnskapstradisjoner

Dette avsnittet fortsetter å se på unges utdanningsvalg som forhandling mellom praksiser, og fokuserer særlig på kunnskapens betydning. Tradisjonelt forstått som individuelle og kognitive prosesser, ses kunnskap i dag i økende grad som situert i praksiser (Knorr Cetina, 2007). Dette betyr at unges valg av høyere utdanning innebærer å penses inn i bestemte kunnskapsbaner.

Temaet kommer opp på to måter: For det første koblet til kirkens kunnskapstradisjon generelt. Denne står i spenning til allment akseptert kunnskap i samfunnet, og aktualiserer betydningen av tro forstått som tankemessig tilslutning. For det andre har de unge et våkent blikk for de ansattes profesjonskunnskap i bruk, særlig forholdet mellom relasjonell og teoretisk kunnskap.

Et eksempel på det første aspektet er når Hugo forklarer hvorfor kirkelig utdanning er uaktuelt for ham:

Hugo: Kanskje det har litt med at for 500 år siden, så trodde jo folk at jorda var laget på 7 dager. Mange, flesteparten gjorde det ihvertfall. Mens nå blir man jo lært på skolen at det tok noen par milliarder år. Og kanskje at, naturvitenskapen prøver å, vi lærer jo det på skolen fra dag én at det tok 13, 4 milliarder år og ikke syv dager. Kanskje det utfordrer litt da, det med presteyrket.

Til daglig deltar Hugo både på skole og i kirke, og kunnskapstradisjonene de representerer lever uproblematisk side om side. Sitatet illustrerer samtidig hvordan skole og kirke er traderte og distribuerte praksiser: I skolen sammenstiller lærebøker internasjonalt anerkjent forskning, og portretterer ofte religion som i spenning til fri vitenskap. Religion finnes bl.a. på internett, der biblisisitiske sider kommer opp når en googler «how old is the earth?».

Slik blir konflikten mellom tro og viten en medierende «regel», og ansatte i kirken står i dette spenningsfeltet. Heidi er inne på det samme når hun forklarer hvorfor hun ikke har vurdert kirkelig utdanning:

Heidi: Det blir jo kanskje feil å si det da, men man tenker at siden troen ikke er sterk nok, ikke det, for alle har jo sin egen versjon, og vi har også hørt om folk som har snakket om at de har tvilt veldig, og det er også veldig betryggende å høre for oss usikre da, men jeg tror at det har vært vanskelig for meg å se for meg at jeg skulle hatt en sånn stilling da. (...)

Det er ihvertfall ikke noe du har tenkt mye på?

Nei, det har jeg ikke.

Felles for sitatene er at sekulariseringslogikker betinger religiøs deltakelse. Heidis utgangspunkt er mer «subjektivt» enn Hugos: Hvordan vil det føles å ha en jobb som står og faller med egen tro, når troen ikke er «sterk nok»? I «nok» kan det ligge uuttalte forventninger både til deltakere og ledere i kirkelige praksiser. Kari har kjent på de samme spenningene, men:

Kari: ...så fant jeg også ut at man ikke trenger å tro hele tiden. At tvil er en stor del av troen. (...) Det lærte jeg på konfleir. (...)

Kari «fant ut» at tro og tvil ikke er motsetninger der tvilen til nød må aksepteres, men at de er integrerte i hverandre. Og dermed må selv en prest kunne tvile. «Det lærte jeg på konfleir», sier hun. Det har altså vært snakket om *tro og tvil* i de kirkelige ungdomsaktivitetene. Det kan imidlertid virke som om en ikke i samme grad har tematisert *tro og viten*, og ikke gitt ressurser til å reflektere over slike problemstillinger.

Sitatene over kom opp i intervjuene uten at jeg spurte spesifikt om kunnskap. Men intervjuguiden inneholdt også, for det andre, direkte spørsmål om hva slags kunnskap profesjonsutøverne bidrar med. Svarene gikk på at de ansatte er gode ledere, som bidrar til et åpent miljø, med høy kompetanse om profesjonsetikk. Da jeg spurte om de visste hvordan en *utdanner* seg til jobb i kirken, kom andre temaer frem:

Kari (redigert): Jeg tror man må ha fag som buddhisme og hinduisme og sånne ting. Det tror jeg er lurt, så man får litt mer forståelse, være litt mer åpen. Det kan bli litt mye hvis man bare lærer om Bibelen og Gud, eller vår Gud da. Selv om man som prest er kristen så må man ha litt åpent sinn. (...) Og så tror jeg det er et eget fag som er Det gamle testamentet. Det syns jeg høres veldig tungt ut (Ier). Så må jeg innrømme at det hadde litt påvirkning på at jeg kanskje ikke velger det. Men jeg vil jo tro at det er noen fag som gjør at du liksom lærer deg hvordan du er overfor mennesker og sånn. Det håper jeg da, hvis ikke så var vi bare veldig heldig med at prestene våre kunne det.

Kari gjør to distinksjoner i sin vurdering av presters utdanning: Hun skjelner mellom en «litt mer åpen» utdanning og en utdanning der presten kun lærer om «vår Gud da». Det er viktig at presten har «mer forståelse» og kan være i dialog i dagens samfunn. Et fag som blir stående som et slags eksempel på den snevrere varianten er GT. Dette faget blir utgangspunkt for den andre skjelningen; mellom fagdisipliner som er sentrert omkring tekster, og fag som «lærer deg hvordan du er overfor mennesker». Kari håper at også sistnevnte fag er en del av et prestestudium, «hvis ikke så var vi bare veldig heldig med at prestene våre kunne det».

Hugo ser spenningene i sammenheng med de ulike generasjonene som utgjør det større menighetsfellesskapet:

Hugo (redigert): Jeg tror utdanning til å bli prest, jobber veldig mye med Bibelen. (...) Jeg tror ikke det hadde interessert meg. (...) En prest må variere litt, så du ikke propper ungdommen full av bibelvers og sånn. Men kanskje at, at de eldre skjønner veldig godt hva som menes med det bibelverset kanskje.

For Hugo er den bibelsentrerte kunnskapen en lukket verden, og utgjør et todelt stengsel i forhold til å vurdere slik utdanning selv: For det første fordi bibelkunnskap ikke «hadde interessert meg». På samme måte som for Kari fremstår ikke Bibelen som en tekst som setter ny kunnskap i bevegelse. Og samtidig, for det andre, peker denne

profesjonskunnskapen i retning av praksiser som er fremmede og avlegse for Hugo, de representerer noe som bare «de eldre skjønner veldig godt».

Dermed er det ikke bare den teologiske kunnskapen i seg selv som virker avleggs, men også relasjonene den åpner og lukker for. Noe som igjen spiller inn på hvordan informantene konkret ser for seg kirkelig utdanning:

Marit: Du må jo ta teologi eller no? Eh. På MF for eksempel. OK? Det er ikke noe snitt for å komme inn! Du kommer inn, du bare søker og så er du inne.

Er det bra eller dårlig?

Det er litt negativt. Så er det ekstra plasser igjen. (...) Jeg ser for meg at det er sånn syv stykker i et rom, som på trafikalt grunnkurs (1er.) Og så står det en fyr foran, eh...

Det er altså et spenn mellom erfaringen av de ansattes dynamiske og synlige relasjonskompetanse, og den statiske og nærmest skjulte teoretiske kunnskapen. Men her oppstår et nytt paradoks: Informantene synes nemlig ikke det er uproblematisk med en ensidig relasjonsorientert profesjonspraksis: Marit får tilbakemeldinger fra venner og familie om at hun «passer godt» til å jobbe med mennesker, f.eks. som sykepleier. Det er også dette yrket som blir resultatet når hun tar tester på nettet. Men hun yter motstand:

Marit (redigert): Jeg har jo lyst til å jobbe med mennesker da, for jeg er veldig glad i mennesker og prating og sosialisering. Men jeg er også veldig glad i teoretiske ting og pugging og lese meg opp til ting og ganske teoretisk også, så jeg har jo på en måte lyst på et yrke der jeg kan gjøre begge deler, men jeg føler det blir litt vanskelig. Det er derfor jeg har vært innom sykepleie og sånn, for det er det perfekte yrket bortsett fra at jeg tror det blir litt kjedelig etterhvert. Noen ganger så, «craver» man skikkelig å lese en sånn avansert bok, bare fordi man vil bruke litt hjernekapasitet hvis du skjønner.

Da blir det for praktisk? Du får ihvertfall ikke utviklet deg?

Nei, ikke sant. I hodet, liksom. At det liksom ikke er så mye utfordring i det.

Marits intuisjon er at om hun skal ha glede av et yrke i det lange løp, om det skal gi henne tilstrekkelig «utfordring» og mulighet for utvikling, så kan det ikke være ensidig sentrert omkring relasjoner. Det må også stimulere intellektuell nysgjerrighet, hvis ikke blir det «kjedelig etterhvert».

Senere i intervjuet, når hun forklarer hvorfor hun neppe vil studere teologi (selv om en av de ansatte har oppfordret henne til det), kommer refleksjonene tilbake. Hun skildrer presteyrket som, på den ene side, repetitivt med den samme liturgien for en lang rekke med dåpsbarn og kister, og, på den annen side, som hovedsaklig relasjonelt. Også Hugo understreker det relasjonelle:

Men har du noe inntrykk av hva presten gjør når presten ikke er her?

Hugo: (...) Jeg vet at hun har gudstjenester, og det er sikkert, man snakker litt, blir kjent med de som er ofte i kirken, arrangerer sånne ting som kafeer for eldre, yngre, blir med i kor, kanskje. Jeg tenker at det er et praktisk yrke. At du ikke sitter på kontoret, men når ut til mennesker; mye mennesker!

De ansatte ses som innrullert i et mylder av relasjoner, av snakk og sang, kafeer og kor. Det er «et praktisk yrke», de sitter lite på kontoret men beveger seg «ut til mennesker; mye mennesker». Det betyr samtidig at profesjonene ikke har den statusen som følger med et

fint kontor, og en viss «beskyttethet» i forhold til å kunne velge om en vil inngå i relasjoner eller ikke. De kirkelig ansatte beveger seg i liminale soner, mellom standard jobbpraksiser og fritidspraksiser, mellom «voksenliv» og de unges liv. Det er det som gjør dem viktige for ungdommene, men som også gjør at de samme ungdommene ikke egentlig kan tenke seg å bli som dem. I alle fall ikke profesjonelt.

Diskusjon

Artikkelen har spurt hvordan kirkelige profesjoner medieres som mulige karrierevalg gjennom unges praksisdeltakelse. Svaret er at dette i liten grad skjer. Til tross for svært positive fortellinger om hvor mye de kirkelige praksisene betyr, er det uaktuelt for flertallet å velge utdanning og yrke som utdyper og forlenger praksisdeltakelsen.

Den videre analysen har prøvd å forstå dette paradokset, og avdekket ytterligere to paradokser eller spenninger: For det første mellom det jeg vil kalle integrerings- og differensieringslogikker. Med «integrering» mener jeg at deltakelsen i kirken gir ungdommene ressurser som settes i spill også i andre praksiser som skole, familie og vennskap. I tillegg er religionsformen i praksisene integrerende, fordi den ikke puristisk skiller mellom «hellig» og «profant», eller mellom det «egentlig religiøse» og «tilfeldige virkemidler». Lek, moro, undervisning og bønn går om hverandre.

De kirkelige profesjonsutøverne er viktige bidragsytere til begge disse integrerende dynamikkene. Likevel viser det seg at yrkene deres for de fleste informantene ikke fremstår som aktuelle karrierevalg. Grunnen er at ungdommene, når det kommer til stykket, opererer med regler om utdifferensiering og skillelinjer mellom praksiser og praksisfelt, og at disse trumfer erfaringene av integrasjon. Jobbpraksiser prioriteres fremfor fritidspraksiser, og religion fremstår som marginalisert og stigmatisert. Dette er regler unge har med seg fra deltakelsen i andre praksiser som familie, skole, mediebruk osv.

Den andre delen av analysen peker på ytterligere et paradoks: Ungdommene setter stor pris på de ansattes relasjonskompetanse og lederevner. De har derimot ikke noe godt inntrykk av den mer formelle profesjonskunnskapen de ansatte har med seg fra studiene. Denne blir lite eksponert, virker «tørr», og er i beste fall relevant for eldre generasjoner.

Samtidig gjør nettopp det sterke relasjonelle preget profesjonene mindre attraktive. Både fordi ungdommene har behov for å balansere relasjonell og intellektuell utfordring og stimulans i arbeidslivet, og fordi ensidig relasjonelle profesjoner fremstår med mindre status og lavere bærekraft over tid.

Disse funnene gir et bidrag til forskning på utdannings- og yrkesvalg mer generelt, og til forskning på rekruttering til kirkelig relatert utdanning og profesjon spesielt. I forhold til eksisterende forskning viser det hvordan ungdom beveger seg mellom ulike praksiser, og forhandler kritisk mellom disse. Som sådan ligger analysen tettere på Boudons verditeori enn på forklaringer gjennom rasjonelle valg eller forsterking. Men det praksisteoretiske perspektivet uttyper *hvordan* unge påvirkes, gjennom deltakelse i praksiser som igjen konstituerer hvordan de orienterer seg og handler. En snevrere forståelse av utdanningsvalg utvides og utdypes i retning livsorientering og identitetsutvikling (Asplin & Lingås, 2016).

Dermed blir det også mulig å gi en tolkning av hvorfor en av informantene bryter med de tunge logikkene, og integrerer der de andre differensierer.

Informantene er ikke i faresonen når det gjelder å falle fra videregående eller høyere utdanning. De har med seg ressurser gjennom oppveksten som gjør at de henter mye ut av praksisene de deltar i, og selv om de er usikre på valgene de skal gjøre, har de både karakterer og familie som kan «åpne dører» fremover. Samtidig antyder analysen at disse ressursene også kan minske unges reelle valgfrihet, ikke minst fordi «rene praksiser» i en mer aristotelisk, normativ betydning ikke ses som fornuftige karrierearenaer.

I forhold til forskning på kirkelig rekruttering viser analysen at selv engasjert ungdom i over snittet vellykket ungdomsarbeid som regel har sjaltet ut kirkelig karriere i en svært tidlig fase av utdannings- og yrkesvalgprosessene. Dermed kommer ikke Gresakers kategorier «følte det som et kall» eller «ønske om å bli prest» til anvendelse. Heller ikke «interesse for faget», fordi informantene ikke har erfart at teologisk kunnskap medierer ny kunnskap eller kobler seg kreativt på de kunnskapsprosessene ungdommene selv er engasjerte i.

Fretheims påpekning av profesjonaliserings- og deprofesjonaliseringstendenser i kirken er synlig i materialet. På den ene side trekkes ungdommene nokså langt inn i kirkelige profesjonspraksiser. Men det er også tendenser til svekkede profesjoner, fordi ungdommene ikke opplever å være del av en institusjon som strekker seg ut over de lokale relasjonene og aktivitetene, og fordi det viser seg at de har et tvetydig bilde av de ansatte som profesjonsutøvere.

Det siste blir særlig tydelig i forhold til spørsmålet om kunnskap i bruk. Pedagogen Conroy mener at det som skiller barnelegen fra barneskolelæreren, er at barnelegen arbeider «with respect to children», mens læreren lever «in the world of children». (Conroy, 2016, s. 165; Saxegaard, 2016). Beskrivelsen av læreren stemmer godt med hvordan de kirkelige profesjonene fremstår gjennom informantenes gjenfortellinger. Preget av å leve «in the world of» gjør at den teoretiske kunnskapen blir mindre artikulert, og dermed også mindre tilgjengelig for de debattene og kunnskapssøkingen som mange unge er dypt involverte i.

Analysen viser at det finnes et lite mindretall blant informantene, Kari, som i større grad integrerer der de andre ungdommene differensierer. Selv om hun er sensitiv i forhold til stigmatiseringen av religiøse praksiser, har hun erfart at det er et praksisfelt hinsides kategoriene jobb og fritid, og at det skjer viktige ting her. Materialet tyder på at hun ikke er så langt unna å velge en kirkelig utdanning. Det er imidlertid nettopp inntrykket av den teoretiske profesjonskunnskapen som gjør at hun, i alle fall da feltarbeidet ble gjort, orienterte seg i andre retninger.

Aagre beskriver tenårings evne til å bli eksperter innenfor mange kunnskapsfelt når de først er engasjerte (2016). Men ofte vil dette være et engasjement i retning ungdomskulturer. Utfordringen er hvis ungdommene opplever at den teologiske kunnskapen ensidig tilhører en lukket voksen «allmennkultur», og ikke åpner dørene til de ressursene som andre mulige profesjonspraksiser gjør.

Konklusjon

Artikkelen viser at det er vanskelig og komplekst å rekruttere til kirkelig profesjon. Selv kirkeaktive unge har ikke dette på horisonten en gang når de gjør sine utdannings- og yrkesvalg. Videre viser det seg at det ikke er tilstrekkelig å vise frem hyggelige staber eller høre fra kirkelig ansatte som stortrives i jobben, fordi ungdom beveger seg mellom, og sammenligner, praksiser. Endelig argumenterer jeg for at det er et komplekst samspill mellom livsviktig relasjonskompetanse som skaper gode miljøer på den ene side, og teoretiske kunnskapstradisjoner som kan stå i dialog med ungdommenes intellektuelle nysgjerrighet på den annen.

Samtidig er det nyanser i bildet. Det er oppmuntrende å lytte til alle ungdommenes erfaringer fra kirkelig arbeid. Det lille mindretallet i utvalget viser også at det kan gjøres fundamentalt viktige erfaringer i kirken som peker utover ungdomsårene, og som kan åpne for at kirkelig profesjon blir et givende karrierevalg.

Referanser

- Asplin, A. C. H., & Lingås, L. G. (2016). Mål og mening - danning på ungdomstrinnet. I L. G. Lingås & U. Høsøyen (Eds.), *Utdanningsvalg: Identitet og danning* (s. 109-129). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bakkeli, V., Sterri, E. B., & Moland, L. E. (2016). *Strategisk rekruttering av unge til kommunal sektor* (Vol. 4). Oslo: FAFO.
- Bjorvatn, K., Ekström, M., & Pires, A. J. G. (2017). *Små dytt for store valg: Rapport fra et forskningsprosjekt om nudging for økt rekruttering til lærerutdanningen*. Bergen: Samfunns- og næringslivsforskning AS.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods* (4th ed.). Oxford; New York, N.Y.: Oxford University Press
- Conroy, J. C. (2016). Religious Education and Religious Literacy: A Professional Aspiration? *British Journal of Religious Education*, 38(2), 163-176.
- Engeström, Y. (2001). Expansive Learning at Work: Toward an Activity Theoretical Reconceptualization. *Journal of Education and Work*, 14(1), 133-156.
- Finholt-Pedersen, S. M. (2018). *Hva er det å bli prest? Teologistudenter og subjektivitet*. (Ph.D.), Roskilde Universitet, Roskilde.
- Fretheim, K. (Ed.) (2014). *Ansatte og frivillige: Endringer i Den norske kirke*. Oslo: IKO-Forlaget.
- Gherardi, S. (2005). *Organizational Knowledge: The Texture of Workplace Learning*. Malden, MA.: Blackwell Publishing.
- Gresaker, A. K. (2009). *I gode og onde dager: Trivsel, belastninger og sluttvurderinger blant menighetsprester i Den norske kirke*. Oslo: Stiftelsen Kirkeforskning.
- Hansen, M. N. (2005). Den sosiale rekrutteringen til medisinstudiet. *Tidsskrift for Den norske Lægeforening*, 125, 2213-2215.
- Hanssen, T.-E. S., & Korneliussen, T. (2016). Faktorer som påvirker studieintensjon. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 57(1), 61-80.
- Holtedahl, Ø. (2017). «Community», «God from Above» and «God from Below»: An *Ethnographic Study of Religious Knowledge Practices in Two Youth Ministries in The Church of Norway*. (Ph.D.), VID Specialised University, Stavanger.

- Hui, A., Schatzki, T., & Shove, E. (Eds.). (2017). *The Nexus of Practices*. London; New York, N.Y.: Routledge.
- Huitfeldt, I., Kirkebøen, L. J., Strømsvåg, S., Eielsen, G., & Rønning, M. (2018). *Fullføring av videregående opplæring og effekter av tiltak mot frafall: Sluttrapport fra effektevalueringen av Overgangsprosjektet i Ny GIV* (Vol. 8). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Høeg, I. M. (2017). Innledning. I I. M. Høeg (Ed.), *Religion og ungdom* (s. 1-32). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kirkerådet. (2018). *Årsrapport 2017*. Oslo: Den norske kirke.
- Knorr Cetina, K. (2007). Knowledge in a Knowledge Society: Five Transitions. *Knowledge, Work & Society*, 4(3), 25–42.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge, U.K.; New York, N.Y.: Cambridge University Press.
- Lingås, L. G., & Høsøien, U. (Eds.). (2016). *Utdanningsvalg: Identitet og danning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lobkowitz, N. (1967). *Theory and Practice: History of a Concept from Aristotle to Marx*. Notre Dame, IN.; London: University of Notre Dame Press.
- Lorentzen, C. M. B. (2014). *En jobb med høyere mening? Religion som faktor i ungdoms utdannings- og yrkesvalg*. (Master), Universitetet i Oslo, Oslo.
- MacIntyre, A. C. (2007). *After Virtue: A Study in Moral Theory* (3rd ed.). Notre Dame, IN.: University of Notre Dame Press.
- Nicolini, D. (2012). *Practice Theory, Work, & Organization*. Oxford: Oxford University Press.
- Olsen, B. (2018). *Unge med innvandrerbakgrunn i arbeid og utdanning 2016* (Vol. 4). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Rafoss, T. W. (2017). *Unge voksne og Den norske kirke: Medlemskap, tro og tilhørighet* (Vol. 3). Oslo: KIFO.
- Reckwitz, A. (2002). Toward a Theory of Social Practices: A Development in Culturalist Theorizing. *European Journal of Social Theory*, 5, 243-263.
- Reisel, L., & Brekke, I. (2013). *Kjønnssegregering i utdanning og arbeidsliv: Status og årsaker* (Vol. 4). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Saxegaard, F. (2016). Pastoralteologiens samtalepartnere: Om pastoralteologi som praktisk-teologisk disiplin etter den empiriske vendingen. *Tidsskrift for praktisk teologi*, 33(2), 34-44.
- Swidler, A. (2001). What Anchors Cultural Practices. I T. R. Schatzki, K. Knorr Cetina, & E. v. Savigny (Eds.), *The Practice Turn in Contemporary Theory* (s. 74-92). New York, N.Y.: Routledge.
- Woodhead, L., & Heelas, P. (2000). *Religion in Modern Times: An Interpretive Anthology*. Oxford; Malden, MA.: Blackwell Publishers.
- Aagre, W. (2016). Står ungdomskulturen i veien for arbeidslivskunnskapen? I L. G. Lingås & U. Høsøien (Eds.), *Utdanningsvalg: Identitet og danning* (s. 73-89). Oslo: Gyldendal Akademisk.

¹ Forfatteren takker anonym fagfelle, Geir Afdal og Lars Johan Danbolt for verdifulle kommentarer til tidlige utgaver av artikkelen.